

Vědecký výbor pro potraviny

Klasifikace: Draft	☐	<i>Pro vnitřní potřebu VVP</i>
Oponovaný draft	☐	<i>Pro vnitřní potřebu VVP</i>
Finální dokument	☐	<i>Pro oficiální použití</i>
Deklasifikovaný dokument	☒	<i>Pro veřejné použití</i>

Název dokumentu:

Výsledky reprezentativního průzkumu zájmu spotřebitelů o údaje uváděné na obalech potravin

Poznámka:

Připraveno pro zveřejnění ČTK.

Státní zdravotní ústav, Palackého 3a, 612 42 Brno
tel/fax +420541211764, URL: <http://www.chpr.szu.cz/vedvybor/vvp.htm>

Průzkum zájmu spotřebitelů o údaje uváděné na obalech potravin v České republice

Kdo studii organizoval

Studii organizoval Vědecký výbor pro potraviny, který byl zřízen podle vládního usnesení č.1320/2001, především k hodnocení zdravotních rizik a komunikace o zdravotních rizicích ve vztahu k bezpečnosti potravin. Vědecký výbor pro potraviny byl zřízen MZ ČR. Sídli ve Státním zdravotním ústavu, v Centru hygieny potravinových řetězců. Další informace o Výboru naleznete na <http://www.chpr.szu.cz/vedvybor/vvp.htm>.

Proč byla studie organizována

Jedním z úkolů Vědeckého výboru pro potraviny je i komunikace o problematice bezpečnosti potravin s veřejností. Za účelem dosažení vysoké úrovně ochrany zdraví spotřebitelů a zaručení práva spotřebitelů na informace je třeba zajistit, aby byli spotřebitelé vhodně informováni o potravinách, kromě jiného uvedením všech složek přítomných v potravinách na obalech určených pro spotřebitele.

Informace uváděné na obale musí být srozumitelné, snadno čitelné, na viditelném místě, nezakryté, nepřerušené jinými údaji, nesmazatelné a v jazyce českém (kromě obchodního názvu potraviny), nesmí být klamavé (nepravdivé, nedoložené, neúplné). Uvádění klamavě označených potravin do oběhu je zakázáno (dle zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů). Označování potravin povinnými údaji stanoví výše uvedený zákon a podrobnější požadavky jeho prováděcí vyhláška č. 324/1997 Sb., o způsobu označování potravin a tabákových výrobků, o přípustné odchylce od údajů o množství výrobků označeného symbolem „e“, ve znění pozdějších předpisů.

Co bylo cílem studie

Cílem průzkumu bylo získat údaje o tom, zda se spotřebitelé při nákupu potravin vůbec zajímají o údaje uváděné na obalech potravin a které údaje považují za nejdůležitější z hlediska výběru konkrétní potraviny při nákupu (složení potraviny, nutriční údaje, datum použitelnosti, údaje o výrobci a dovozci apod.).

Jaká metoda byla použita ke studii

K dosažení uvedeného cíle bylo využito metody osobního dotazování (Face to Face) a to prostřednictvím sítě pravidelně školených tazatelů. Šetření provedla firma GfK - Praha. Terénní fáze této vlny výzkumu se uskutečnila v období od 29. srpna do 8. září 2003. Rozhovory probíhaly podle strukturovaného dotazníku, a to v rámci vícetématického šetření OMNIBUS.

Pro tvorbu výběrového souboru bylo využito metody náhodného stratifikovaného výběru (Random Address). Celkem bylo dosaženo 1062 řádně uskutečněných rozhovorů s obyvatelstvem ve věku 15 až 79 let v celé České republice. Získaná data byla vícefaktorově převážena podle posledních výsledků sčítání lidu ČSÚ, a to na soubor 1000 osob. Převážením

dat je dosaženo shody struktury výběrového souboru se strukturou souboru základního (populace ČR). Práce tazatelů byla podrobena vícestupňové kontrole.

Výsledky studie

SOUHRN

Údaje uváděné na obalech potravin zajímalo 65,6% respondentů. Častěji se o tuto problematiku zajímaly ženy. Zájem o informace rostl s úrovní dosaženého vzdělání. Nejméně informací tohoto typu vyžadovali spotřebitelé nejmladší (do 20 let) a nejstarší věkové kategorie (nad 70 let). Spotřebitelé všech demografických skupin nejčastěji na obalech výrobků vyhledávali údaje o datu spotřeby (97,3%). Složení výrobků zajímalo 51,7% osob, a to především ženy. Muži více na obalech vyhledávali údaje o výrobci či dovozci výrobků (44,4%). O nutriční údaje (energetické hodnoty, obsah tuku, bílkovin a cukrů ve výrobku) se zajímalo 46,3% respondentů. Tyto údaje byly bližší ženám a také osobám s vyšším stupněm vzdělání. Ostatní informace týkající se například obsahu konzervačních látek uvádělo minimum dotazovaných.

DETAILNÍ POPIS ZÍSKANÝCH VÝSLEDKŮ

První část studie

Zajímají se spotřebitelé o údaje uváděné na obalech výrobků?

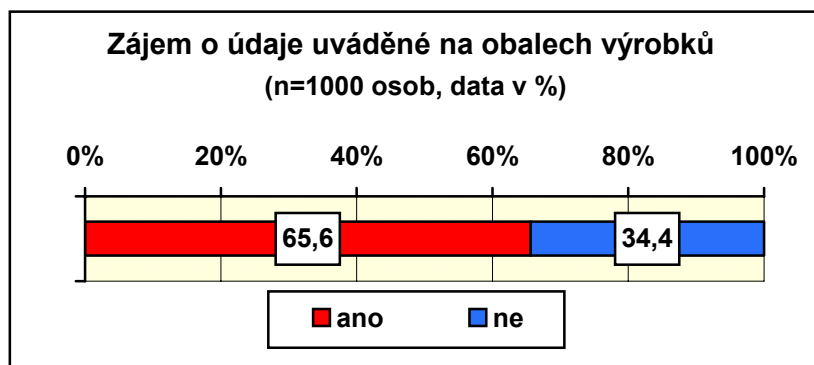
Z celkového počtu 1000 respondentů se o údaje uváděné na obalech výrobků zajímalo 65,6% české populace. Opačný názor byl zjištěn u 34,4% obyvatelstva (Graf 1). Především se o tuto problematiku zajímaly ženy (77,2%). Zájem o informace rostl také s úrovní dosaženého vzdělání. Nejméně informací (46,3%, respektive 47,0%) o této problematice vyžadovali spotřebitelé nejmladší (do 20 let) a nejstarší věkové kategorie (nad 76 let).

V návaznosti na věk respondentů bylo zjištěno, že menší zájem o údaje uváděné na obalech byl zaznamenán u svobodných lidí, studentů a žáků. Naopak, nejvíce se o údaje na obale výrobků zajímaly ženy na mateřské dovolené (88,0%) a pracující na plný úvazek (68,1%).

Ve vztahu k zaměstnání respondentů se o údaje na obalech potravin v tržní síti nejméně (50,9%) zajímali dotazovaní soukromí zemědělci - výrobci vlastních potravin a surovin z malých měst s tradicí zemědělské výroby.

Z regionů projeví nejmenší zájem o tuto problematiku respondenti ze západních (51,6%) a severních (58,0%) Čech. Naopak, nejvíce se o informace uváděné na obalech výrobků zajímali obyvatelé jižních Čech (71,5%), severní (71,4%) a jižní (71,0%) Moravy.

Graf 1

Druhá část studie

O které údaje uváděné na obalech výrobků se spotřebitelé zajímají?

Z celkového počtu 656 respondentů, kteří se zajímali o údaje uváděné na obalech výrobků tzv. označování, nejčastěji vyhledávali údaje o **datu spotřeby** konkrétního potravinářského výrobku (97,3%) (Graf 2). V požadavku na tento údaj se v podstatě shodovaly všechny demografické kategorie.

Více než polovina osob (51,7%) se zajímala o **složení výrobků**. Tyto údaje byly důležitější pro ženy. Především mezi nezaměstnanými (44,1%) a studenty / žáky (46,9%) byl zaznamenán nejmenší zájem o složení výrobku. Naopak, pracující na částečný pracovní úvazek (62,4%) a pracující důchodci (72,2%) projevili největší zájem o tyto údaje. Rovněž pro osoby s vysokým měsíčním příjmem (nad 20.000 Kč čistého měsíčního příjmu) je složení výrobku důležitým faktorem při nákupu potravin (76,4%).

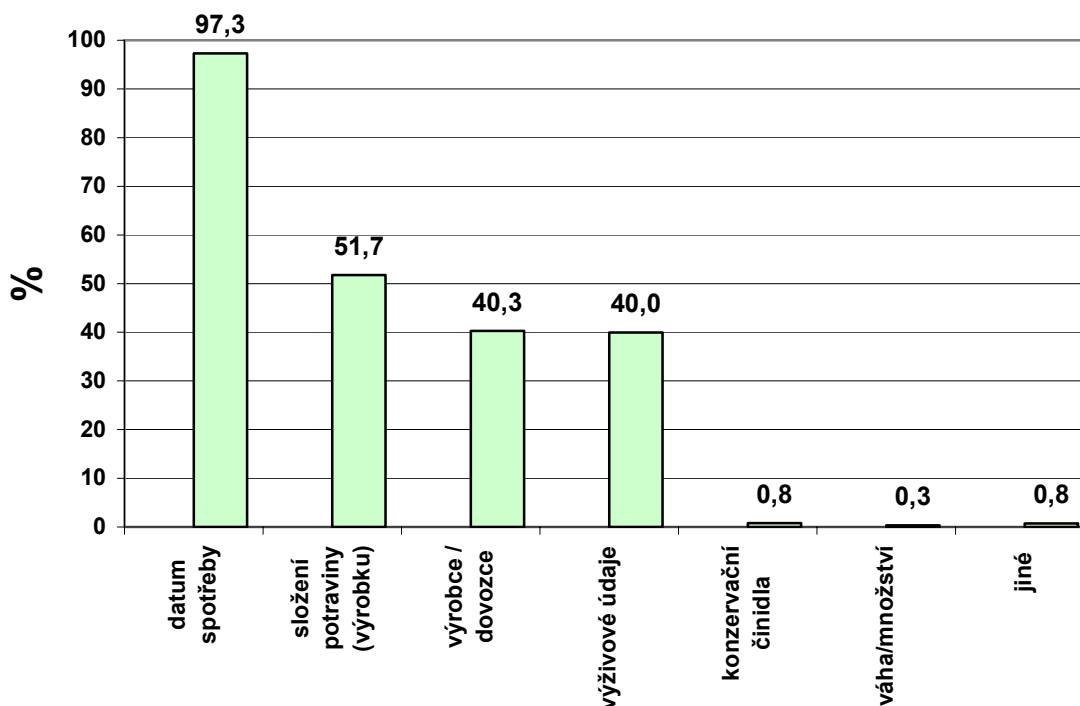
Dvě pětiny spotřebitelů (40,0%) vyhledávají na obalech také údaje o **výrobci či dovozci** výrobků. Tyto informace více oslovují muže, především s vyšším měsíčním příjmem (nad 20.000 Kč čistého měsíčního příjmu).

O **výživové (nutriční) údaje** (energetické hodnoty, obsah tuku, bílkovin a cukrů ve výrobku) se zajímalo 40,0% respondentů. Tyto údaje jsou bližší ženám a také osobám s vyšším stupněm vzdělání.

Ostatní informace týkající se například obsahu konzervačních látek uvádělo minimum dotázaných.

Největší počet údajů (datum spotřeby, složení výrobku, údaje o výrobci a dovozci, nutriční údaje) na obale vyžadovali pracující důchodci.

**Graf 2. Údaje na obalech výrobků, které nejvíce zajímají spotřebitele
(n = 656 osob, data v %)**

DOPLŇUJÍCÍ INFORMACE

Obal slouží nejenom jako ochrana potraviny před znehodnocením a znemožňuje změnu obsahu, ale je i cenným zdrojem informací o potravine, např. o jejím výrobcu, názvu, trvanlivosti, složení apod., je tedy nositelem povinných i dalších doplňujících údajů.

Povinnosti na označování potravin upravuje zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích, ve znění pozdějších předpisů. Podrobnější požadavky, jakým způsobem tyto údaje uvádět stanoví jeho prováděcí vyhláška č. 324/1997 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

Co se rozumí pod pojmem označení?

Označením se rozumí veškerá slova, číselné údaje a ochranné známky, název potravin, obchodní firma, zobrazení nebo znak vztahující se na potravinu, vyskytující se na obale pro spotřebitele, vnějším obalu nebo na nesnadno oddělitelných součástech obalu nebo na písemné dokumentaci, která potravinu doprovází.

Kdy je potravina správně označená?

Závazně je právními předpisy stanoveno uvádět na obale potraviny určené pro spotřebitele zejména následující údaje, a to podle charakteru potraviny, protože některé z níže uvedených údajů nemusí být uvedeny nebo je nelze uvést:

- obchodní firma výrobce nebo dovozce, popřípadě prodávajícího;

- u dovážených potravin se uvede země původu nebo vzniku potraviny v případech, kdy neuvedení tohoto údaje by uvádělo spotřebitele v omyl o skutečném původu nebo vzniku potraviny;
- název druhu, skupiny nebo podskupiny potravin stanovený ve vyhlášce, pod níž je potravina uváděna do oběhu;
- údaj o množství výrobku;
- datum použitelnosti u druhů potravin podléhajících rychle zkáze, které stanoví vyhláška;
- datum použitelnosti nebo datum minimální trvanlivosti u potravin jiných než rychle podléhajících zkáze, výjimku tvoří potraviny, které podle vyhlášky nemusí být označeny datem minimální trvanlivosti;
- údaj o způsobu skladování, jde-li o potraviny, u nichž by při nesprávném skladování mohla být poškozena zdravotní nezávadnost nebo zhoršena jakost stanovená vyhláškou nebo deklarovaná výrobcem;
- údaj o určení potraviny pro zvláštní výživu;
- údaj o složení potraviny podle použitých surovin a přídatných látek, látek určených k aromatizaci a potravních doplňků;
- označení šarže, nejde-li o potravinu označenou datem minimální trvanlivosti nebo datem použitelnosti, pokud toto datum obsahuje den a měsíc;
- údaje o možnosti nepříznivého ovlivnění zdraví lidí, stanoví-li tak zvláštní předpisy;
- údaj o ošetření potraviny nebo potravinové suroviny ionizujícím zářením, a to slovy "ozářeno" nebo "ošetřeno ionizujícím zářením";
- potravina, která je geneticky modifikovaným organismem nebo jej obsahuje, se na obalu označí slovy „geneticky modifikováno“ nebo „obsahuje geneticky modifikovaný organismus“;
- potravina vyrobená z geneticky modifikovaného organismu, která jej již neobsahuje a která není rovnocenná existující potravine, se označí slovy „vyrobena z geneticky modifikované (-ho)“ následovanými názvem použité suroviny;
- údaj o třídě jakosti, je-li stanovena vyhláškou;
- údaje o zvláštnostech kvalitativního nebo kvantitativního složení nebo speciálním výrobním procesu, pokud dodávají výrobku zvláštní nutriční vlastnosti;
- údaje o výživové (nutriční) hodnotě u potravin, na jejichž obalu je uvedeno výživové tvrzení, dále v případech stanovených vyhláškou popřípadě rozhodnutím Ministerstva zdravotnictví;
- způsob přípravy (návod), pokud to charakter potraviny vyžaduje;
- způsob uchovávání a doba spotřeby po otevření obalu spotřebitelem, vyžaduje-li to charakter potraviny;

Co je zakázáno uvádět na obalech výrobků?

Na obal výrobku, na jeho nesnadno oddělitelných součástech a na písemné dokumentaci, která potravinu doprovází se nesmí uvádět tyto údaje:

- potravina je zdrojem všech životně nezbytných živin, nejde-li o potraviny, u nichž je tato vlastnost stanovena ve zvláštním právním předpise (vyhl. č. 54/2004 Sb.) nebo potvrzena příslušným správním orgánem Ministerstva zdravotnictví;
- běžné potraviny nedodají potřebné množství živin, které obsahuje nabízená potravina;
- potravina má zvýšenou nebo zvláštní nutriční hodnotu v důsledku přidavku přídatných látek nebo potravních doplňků, bez provedení nutričního hodnocení;
- potravina má zvláštní vlastnosti, přestože tyto vlastnosti vykazují všechny srovnatelné potraviny;
- potravina je vhodná k prevenci, zmírnění nebo léčení zdravotní poruchy nebo k lékařským účelům, pokud nestanoví zvláštní právní předpis jinak;
- charakter nebo původ potraviny je "domácí" "čerstvý" "živý" "čistý" "přírodní" "pravý" nebo "racionální" pokud toto označení výrobku není součástí názvu druhu, skupiny nebo podskupiny uvedené u jednotlivých druhů potravin ve zvláštních právních předpisech;
- potravina je určena pro zvláštní výživu nebo je dietní, případně dietetická, pokud to neodpovídá požadavkům zvláštního právního předpisu;
- potravina byla vyrobena podle náboženských nebo rituálních předpisů, bez doložení příslušnými náboženskými autoritami;
- údaje jejichž pravdivost nelze dokázat;
- údaje, které by mohly vyvolat pochybnosti o neškodnosti jiných podobných potravin nebo vyvolat u spotřebitele obavy z jejich použití;
- údaje o rychlosti úbytku tělesné hmotnosti nebo jeho rozsahu při konzumaci určité potraviny;
- údaje, které by mohly vést k záměně běžných potravin s potravinami pro zvláštní výživu;

Výše uvedené zásady platí i pro způsob nabízení potravin k prodeji, zejména s ohledem na jejich tvar, vzhled nebo balení, použité obalové materiály, grafickou úpravu a způsob uspořádání, ve kterém jsou vystaveny k prodeji.

Je přestupkem udávat klamavé označení na obalech výrobků?

Podle zákona o potravinách a tabákových výrobcích č. 110/1997 Sb. je zakázáno uvádět do oběhu potraviny klamavě označené, tedy např. takové, u kterých dochází k úmyslné nebo náhodné záměně suroviny než té, která je uváděná na obalu. Výsledkem záměny je odlišné složení výrobku od deklarovaného složení. Snahy, kdy se uvádí nesprávné složení výrobku vedou ke klamání spotřebitele.

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele stanoví, že nikdo nesmí klamat spotřebitele, zejména uvádět nepravdivé, nedoložené, neúplné, nepřesné, nejasné, dvojsmyslné nebo přehnané údaje anebo zamlčet údaje o skutečných vlastnostech výrobků, služeb či úrovni nákupních podmínek. Ten, kdo se takového jednání dopouští, si je zpravidla vědom klamavého charakteru či nedostatečnosti informace poskytované spotřebiteli.

Jak je zabezpečena kontrola klamání spotřebitele?

Kontrolu dodržování povinností stanovených zákonem č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích, provádí Státní zemědělská a potravinářská inspekce, která vykonává státní dozor mimo jiné při výrobě a uvádění potravin do oběhu, pokud tento dozor není prováděn orgány veterinární správy. Význam dozoru spočívá v zaměření se na prevenci zdravotních, hygienických, nutričních a ekonomických škod. Pomocí fyzikálních, chemických, biochemických a mikroskopických metod lze odhalit zda složení uváděné na obalu výrobku odpovídá skutečným, laboratorně ověřeným hodnotám.

Je klamavě označená potravina pro spotřebitele nebezpečná?

Klamavé označování výrobků má negativní dopad na spotřebitele, konzumenta, pro něhož může nesprávné označení výrobku přinést kromě ekonomického poškození a ztráty důvěry i četná zdravotní rizika např. pro alergiky, jedince s celiakií, kojence a další rizikové skupiny obyvatelstva.

K ochraně spotřebitele před klamáním se vztahují ustanovení z výše zmíněného zákona č. 110/1997 Sb., ale také ustanovení ze zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

Závěr

Na základě reprezentativního průzkumu zájmu spotřebitelů o údaje uváděné na obalech potravin doporučuje Vědecký výbor pro potraviny

- výrobcům/dovozcům potravin:
skutečně uvádět údaje na obalech (zejména ty, o které se spotřebitelé nejvíce zajímají - datum spotřeby, složení, výrobce/dovozce, země původu, výživové údaje) viditelným a čitelným způsobem, patrným na první pohled
- státním orgánům:
prohloubit ve spolupráci se spotřebitelskými svazy systematickou osvětovou kampaň zaměřenou na informování veřejnosti o vlastnostech potravin, jejich označování, složení, výživových hodnotách, způsobu uchování, doby spotřeby
- spotřebitelům:
věnovat více pozornosti složení potravin, a to nejen nutričnímu, ale i obsahu např. přídatných látek, ale i obohacení potravin např. vitaminy a minerálními látkami. Znalost těchto údajů může pomoci při ochraně a podpoře zdraví